בס"ד

שמעתא עמיקתא

גליון ק"י / פר' דברים - ט' באב / ה'תשע"ב
קהילת "חניכי הישיבות", רמות ב'

האם מעוברות ומניקות חייבות להתענות בט' באב בזה"ז

א. איסור אכילה בתעניות

מבואר **בש"ס תענית** (כ.) דתשעה באב **אסור באכילה, בשתיה**, בסיכה ונעילת הסנדל. וכן פסקו **הטשו"ע** (סי' תקנד סע' א). ואמרו שם דכל מי שאינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה, ועליו הכתוב אומר (יחזקאל לב, כז) "ותהי עונותם על עצמותם". והובא **בשו"ע** (ססי' תקנד), ודעת **הגריש"א זצ"ל** (אשרי האיש פע"א אות יט) דהאי פס' קאי נמי על האוכל בשר ויין בתב"א ולא כמשמעות השו"ע דהוא רק על האוכלם בסעודה מפסקת. ועי' **בריטב"א** (שם ד"ה כל) שפירש שאין לעצמותיו תחיה בתחיית המתים העתיד להיות בבנין בית המקדש, אבל עדיין אפשר שיש לזה תחיה אחר ימות המשיח, ע"כ.

ב. מעוברות ומניקות

והנה שנינו **בפסחים** (נד:) "הכל חייבים בתענית ואפי' **מעוברות ומניקות**". וכן פסקו **הטשו"ע** (סי' תקנד סע' ה) לענין תב"א. אולם לענין שאר ג' צומות פסק **השו"ע** (סי' תקנד סע' ה) דפטורות, אלא דכת' **הרמ"א** (רסי' תקנ) דנהגו להחמיר אם אינן מצטערות אבל בתב"א מחויבות להשלים, ועי' **בשעה"צ** (שם אות ג) (לענין שאר צומות) דאם מצטערות אסורות להחמיר על עצמן, ע"כ.

וכתב **המ"ב** (סי' תקנ ס"ק ג) מעוברת מיקרי משעה שהוכר הולד, (אחר שלשה חדשים מתחלת ההריון), ומכל מקום אפילו לאחר ארבעים יום ליצירת הולד בכלל מעוברת היא, אם מרגשת צער, אבל לפני זה דינה ככל הנשים אם לא שמצטערת הרבה. ואם מרגשת חולשה אין להחמיר בה כלל, ע"כ. והוסיף **באור לציון** (ח"ג פכ"ה אות ז) ובזמנינו שיש לנשים בתחילת הריונן תופעות הגורמות להן צער, בדרך כלל מעוברות מצטערות הן ואינן צריכות להתענות אפילו תוך ג"ח להריונן.

ועי' **ברמב"ן** (תורת האדם אבילות ישנה אות קז ד"ה וגרסינן בפ' מקום) שכתב דחולה **שהוא צריך לאכול** א"צ אומד, דבמקום חולי **לא גזור רבנן**, וכן פסקו **הטשו"ע** (סי' תקנד סע' ו). ועי' **במ"ב** (ס"ק יא) דחולה ש"צריך לאכול" פירושו שהוא חלוש וחש בגופו אע"פ שאין בו סכנה. וכ"כ **בכה"ח** (ס"ק לא).

ג. יולדות ומפילות

וכמו כן כתב **הרמב"ן** (שם) דיולדת כל ל' יום דינה כחולה שאין בה סכנה, וכן פסקו **הטשו"ע** (שם). וכתב **במ"ב** (שם ס"ק ט) דאפי' ודאי אין בה סכנה הדין כן. ויעויין **במחז"ב** (קו"א לסי' תקנה אות ב) בשם מזבח אדמה דלאו דוקא ל' יום אלא כל זמן שהיא חלושה מהלידה ולא נתרפאת מהלידה דינה כיולדת תוך ל', דפטורה מהתענית. והובא **בכה"ח** (אות כח).

אלא דמצינו **ברמ"א** (שם) דמ"מ יולדות תוך ל' נוהגין להתענות כל זמן שאין להם צער גדול שהיה לחוש לסכנה, והמיקל לא הפסיד, ע"כ. ועי' **במ"ב** (ס"ק ט) דאם עדיין לא נתרפאה לגמרי או שהיא קצת חולה או חלושה בטבעה לא תתענה בתוך ל' ואם אירע ביולדת בריאה שמתענה ומרגשת באמצע היום שום חולשה יתירה יש לפסוק שלא תתענה בשארית היום, ע"כ.

ומפלת לאחר מ' יום דינה כיולדת כמבואר **בביאור הלכה** (סי' תריז סע' ד ד"ה יולדת). וע"פ הרפואה אישה אחר ניתוח קיסרי (יוצא דופן) מאבדת יותר כמות של דם וע"כ יתכן שדינה אף לאחר ל' יום כבתוך ל' יום, וישאל שאלת חכם. ועי' עוד **בשד"ח** (מע' יוה"כ סי' ג ד"ה טדע). **ובדעת תורה** (רסי' תקנ) נקט (ושם איירי בשאר ג' צומות) דמינקת שפסקה מלהניק תוך כ"ד חדש דינה כמינקת דהרי איבריה מתפרקין, וכן פסק **באבן ישראל** (ח"ט סי' סב אות ח), אולם דעת **הגריש"א זצ"ל** (אשרי האיש פס"ז אות ג) דלא נוהגים כן.

ד. בזה"ז שנחלשו הטבעים

אלא דיש לדון אם הדין הנ"ל שווה בימינו שנחלשו הטבעים, כמו שמצינו **בערוה"ש** בסי' תקנ"ד אות ח' על הא דפסק הרמ"א הנ"ל דלאחר ז' היולדת מתענה אם לא שאמרה צריכה אני, דזהו בימיהם שהדורות **היו בריאים וחזקים** אבל עכשיו **חלילה** להיולדת להתענות בט"ב תוך ל' כי עדיין חלושה היא והיא ממש כחולה, ע"כ ועי"ש באות ז'. וכן **הפת"ש** (סי' קפה סס"ק יב) להקל לנשים לענין צום למי שנכשל ח"ו באיסור נדה. וכן מצינו שנחלשו הטבעים לענין קביעות וסתות שרוב נשים בזמנם היו קובעות וסתות כמבואר **טשו"ע** (רסי' קפ) והיום כידוע אינו כן. וכן לענין "הרגשה" בביאת הוסת כבמואר **בערוה"ש** (סי' קפג אותיות סא - סב). וכן רובם של נשים אינם מניקות בפועל כ"ד חודש, ועוד. ועי' **בב"ח** (סי' תרטז), **במ"א** (שם ס"ק ב), **בגר"ז** (שם אות יא) **ובמ"ב** (שם ס"ק ט) שכת' דבזה"ז ירדה חולשה לעולם. ועי' עוד **בפנים מאירות** (ח"ב סס' קנ).

ועתה בא לידי **שו"ת עקיבה יוסף** (שלזינגר סי' קעד) שכת' בשם **החת"ס** להקל למעוברות ומניקות **שלא להניחם להתענות** זולת ביוה"כ. ועי"ש דאחרי כי בא חולשה לעולם שמענו מהחת"ס זיע"א שאמר דאין להניח לבנותיו בשאר התעניות להתענות חוץ מיוה"כ ות"ב. ומבואר דס"ל דמעוברות ומניקות אינן מתענות אפחו בת"ב בזה"ז, ושאר נשים פטורות בשאר צומות.

ובהליכות שלמה (מועדים פי"ג הגה 16) הובא בשם **הגרשז"א זצ"ל** הורה שהמנהג במקומותינו היה שהנשים אינן מתענות כלל, ואף הנערות, מלבד תשעה באב ויהכ"פ.

ולענין מעוברות מצינו **החגר"י פישר זצ"ל** (הסכמה לפני ברוך הלי' ביקור חולים) דכיום שנחלשו הדורות, ועשרות רבות של נשים מפילות ע"י התענית, צריכין כל הנשים המעוברות עד החודש הט' לאכול ביוהכ"פ פחות מכשיעור. ולענין תב"א כת' (אבן ישראל ח"ט סי' סב אות י) שאסורות להתענות כי במקום חולי לא גזרו רבנן.

אבל דעת **הגר"ש ואזנר שליט"א** (מכתב שחולק בכנס מורי הוראה דהגר"ש ואזנר, שנת תש"ע) (לענין יוה"כ) דחייבות להתענות. וכן נקט **הגרשז"א זצ"ל** (הליכות שלמה שם פ"ו אות א) (ושם איירי לענין יוה"כ) מלבד כשלדעת הרופא צריכה לאכול או לשתות, וכן פסק שם (פט"ז אות א) לענין תב"א דמעוברות מתענות אא"כ הריונה קשה או מרגשת חולשה מעט יותר מן הרגיל. וכ"כ **בצי"א** (ח"י סי' כ אות ד) על דברי הגר"י פישר הנ"ל דזו קולא גדולה להתיר בהיתר כללי לאכול ביוהכ"פ למעוברות שהרי אלפי נשים מעוברות שמתענות ביוהכ"פ ולא מפילות ח"ו, ע"כ. ועי' בסמוך עוד לענין מניקות.

ה. התענית מזיק לחלב האם

והנה לענין מיניקת כתב **בשע"ת** (סי' תקנד אות ו) לענין תב"א דאם התינוק חולה והתענית גורם שינוי בחלב ומזיק לתינוק שרי לה לאכול, ועי"ש בשם **הדבר שמואל** (אבוהב סי' קז הובא בברכ"י שם) דאם חולשת המניקת היא רבה כ"כ שאין לה חלב הצריך להניקו והולד אינו רוצה לאכול ולינק כ"א ממנה וסכנה היא לו, הא כל ספק נפשות דוחה שבת ויוה"כ וכ"ש ט"ב שהוא דרבנן ע"ש, ע"כ.

והביאו **הביאור הלכה** (סי' תריז ד"ה ערבות) לענין צום "יום הכפורים".

והנה המעיין בתשובה של **הדבר שמואל** יראה להדיא (וכן הביא השואל שם בשם גברא רבא דהרי דלא אשתמט שום תנא או פוסק לכתוב היתר בזה, כי אפשר במניקות רבות או מאכלים) דהיכן דאפשר ע"י **מינקת אחרת או חלב עיזים ומאכל אחר להשלים חסרונו של התינוק** איכא חיוב להתענות ביוה"כ וכן בתב"א. ולאור דבריו ק"ו בזמנינו שקיימים תחליפי חלב מאוד יעילים הדהין כן.

אלא דשו"מ **דהגרנ"ק שליט"א** (חוט שני ח"ד עמ' רנט) כתב בשם **החזו"א** שדברי הדבר שמואל נאמרו בזמנם, אבל בדורות שלנו כמעט ולא נמצא בדרך כלל מינקת שתצום ויהיה לה מספיק חלב לתינוק, ובפרט כשמניקים תינוקות קטנים שכל שינוי במאכלם יכול לגרום להם קלקול קיבה והוא בחשש סכנה [עי' **בחזו"א** (או"ח סי' נט ס"ק ג-ד)], ודאי שיש להקל על אמו שתאכל ותשתה בת"ב וכ"ש בשאר תעניות.

שו"מ דדעת **הגרשז"א זצ"ל** (הליכ"ש יוה"כ פ"ו אות ב ובהגה ותב"א פט"ז אות ב) לענין יוה"כ, דאם יש חשש שיתמעט החלב ע"י התענית "תשתה" [א.ה. עי' **בשש"כ** (פל"ט אות יח)] פחות מכשיעור **ואין מתחשבין באפשרות הזנת התינוק בתחליפי חלב** ואין נכון כלל למעט בהנקתו כל היכא דאפשר, ע"כ וכן דעתו לענין תב"א דעליהן להתענות אא"כ מרגשת חולשה, ואם איכא חשש שיפסק החלב (או שיתמעט מכאן ואילך) לא תתענה בכל גוונא. ומסתבר דדבריו נאמרו אף באשה שנותנת קצת תחליפי חלב ועכ"פ עיקר ההנקה ממנה, דאם יתמעט החלב מכאן ואילך (במידה משמעותית עכ"פ), דאין עליה להתענות דהרי אין נכון למעט בהנהקתו וכנ"ל. [אולם עי' **בהר צבי** (או"ח ח"א סי' רא ד"ה וע"כ) דאשה מינקת לילד בריא, וע"י התענית יתמעט חלבה ויצומצם לפחות מהכמות שהוא רגיל בה אבל ישאר לשיעור כדי חיותו של התינוק, אינה פטורה מהתענית. ועי' **בשש"כ** (פל"ז אות א והגה ב).].

ובאמת כן מוכח **מהביאור הלכה** הנ"ל שהביא דברי הדבר שמואל הנ"ל בגוונא שיכול התינוק "להניק" מאחרת, ולא הביא משו"כ שם להחמיר כשבידו לתת חלב עיזים או מאכלים אחרים. מבואר מזה דדעת הביאור הלכה להחמיר דוקא היכן שיש תחליף של חלב אם, אבל אין חיוב לקחת תחליף אחר.

וכן דעת **המהרש"ם** (דעת תורה רסי' תקנ) בשם כתבי **הדעת קדושים** דאם יתמעט החלב רשאית לאכול, אלא דשם אייר לענין ג' התעניות. ועי' **בנשמת אברהם** (על סי' תקנד סוף הגה א) שהביא בשם **בעל השש"כ שליט"א** שכתב על דברי הדבר שמואל הנ"ל דלפי מה שהרופאים אומרים שחלב אם יש בו צורך גדול לתינוק אם התינוק יש לו אוכל **רק ממנה**, ואין לה מספיק, מותר לה (בט' באב) לשתות בכל גווני אפי' אינה חולה, ולא תלי ברוצה לינק ממקום אחר או לא, ע"כ. וכ"כ **הגריש"א זצ"ל** (אשרי האיש פע"א אות מג) לענין תב"א דמניקת שהתינוק אינו ניזון מאוכל אחר וחסר לה חלב יכולה לשתות כפי הצורך, ע"כ. **והגרח"ק שליט"א** (קרא עלי מועד פ"ט הגה יב ואות ד בהגהות) כת' דהכי מסתבר. ובשם **החזו"א** נקט דאפי' התינוק אינו אוכל רק ממנה אם איכא חשש שע"י הצום יפסיק חלבה א"צ להתענות. **והגרנ"ק שליט"א** (שם) כתב דלמעשה יש לנסות לפני הצום ליתן לתינוק מאכלים אחרים או תחליף חלב. וכן מבואר **באור לציון** (ח"ג פכ"ט אות ג) **ובמבית לוי** (ענייני תב"א עמ' לז אות יב). ועי' **בתורת היולדת** (פנ"א הגה יא) **ובתשובות והנהגות** (ח"ד סי' קל).

[ומ"מ הרשאים לאכול בתענית (פרט ליוה"כ) א"צ לאכול פחות מכשיעור, וכ"כ **הערוה"ש** (סי' תקנד אות ז), **השערי דעה** (ח"ב סי' רנב) **והשבט הלוי** (ח"ד סי' נו ד"ה זה), וכן הוא משמעות השו"ע ונושא כליו. והארכנו בזה בס"ד בגליון קצ"ב].

- מסקנא דדינא -

העולה לדינא, מעוברות ומניקות פטורות משאר הצומות, פרט לת"ב ויוה"כ שאם בריאות הן ואין חשש שיפסק או יתמעט החלב צריכות לצום. ולענין ת"ב דחוי עי' מש"כ בגליונות הבאים.

עבודת המועדים

תשעה באב שחל בשבת

ועניני התענית

תשעה באב שחל בשבת

הנה בשנה זו חל יום תשעה באב בשבת קדש, וביום השבת לא רק שאין מתענים אלא שאף אין נוהגים כלל דיני האבלות של ט' הימים (מלבד דברים שבצינעא לדעת הרמ"א), והדברים צריכים ביאור רב, וכפי שתמה הג"ר שמשון פינקוס זצ"ל (שבת מלכתא עמ' קיא) "ובחז"ל (תענית כט) תשעה באב שחל להיות בשבת אוכל ושותה כל צרכו ומעלה על שולחנו אפילו כסעודת שלמה בשעתו.

המתבונן בהלכה זו רואה כאן באמת תמיהה גדולה, הנה ט' באב הוא באמת יום של אור וראיית האמת, יום שהיהודי חי את האמת של עולמו לאמיתה, שציון היא בית חיינו ורוח אפינו כפשוטו, וההחורבן הוא מיתה אלינו. שהרי מהי באמת מציאות המיתה, וכי נעשה איזה ביטול של משהו, אלא המיתה היא ניתוק הנפש מן הגוף והסתלקותה לשמים, וזה ממש ענין החורבן, דהרי כתיב (תהילים עג) צור לבבי וחלקי אלקים לעולם, שהקב"ה הוא נשמתן של ישראל, וכשנחרב המקדש נסתלקה נשמתינו מקרבינו ונשארנו גוף בלא נשמה שזה פשטות מהות המיתה...

וא"כ כאשר בא תב"א, ויושבים על הארץ ומתגוללים בעפר הרי זה רגע של אור לראות את אמת לאמיתה – שבלי הקב"ה בקרבנו אנו עפר ואפר. והנה קורה שיום תב"א חל בשבת, וכי נשתנו הדברים, וכי החיינו את המת, ואיך זה שאוכלים בשר ושותים יין כסעודת שלמה בשעתו וכאילו כבר נבנה הבית, למה שמעות עונג שבת תכסה על האמת של תב"א".

ומה גם שמבחינת 'הרגש' העבודה למעשה, קשה לנפש האדם לעבור ברגע אחד ממצב של "מעלה על שולחנו כסעודת שלמה בשעתו" למצב של תענית צער ואבלות [ובאמת זהו הטעם שתקנו לנו חז"ל את האבלות מי"ז בתמוז עד ט' באב באופן של הדרגה, שכך מתרגל האדם למצב האבלות עד ליום בתב"א].

החשוואה בין שבת ק' לבית המקדש

וביאור הדברים כ' הגר"ש פינקוס שם: **"אבל באמת החלכה ששבת דוחה ט' אב, אין המובן שהשבת משכחת מאתנו את הט' באב, אלא הענין שהשבת משלימה את התשעה באב, כשבאה השבת יש את בית המקדש, הבית בנוי והחיכל משוכלל, שהשבת עצמה היא היא בית המקדש".** ועיי"ש שהאריך להביא החקבלות בין שבת לביהמ"ק בהרבה פרטים.

בביהמ"ק חתגלה כבוד שמים

עוד כתב שם (עמ' קיא) במהות בית המקדש "בית המקדש היה המקום שבו בפועל ולהדיא התגלה כבוד שמים בעולם, ולכן דוד ושלמה, מלכי ישראל שהם המרכבה למידת המלכות, הם אשר בנו את בית המקדש, שלמלכי ישראל היה התפקיד המיוחד לתקן עולם במלכות שד–י, וזה בעיקר ע"י בית המקדש, שזה כל עיקר תפקידו של מלך בישראל, לתקן העולם במידת מלכות שמים.

וכך הוא ממש ענין השבת, ע"י שהשבת מביאה שביתה וביטול של כל מציאות העולם, ממילא נשאר להדיא יחודו של השי"ת – ונשגב ה' לבדו ביום ההוא – יום שבת קודש... **והקשר בין שבת לבית המקדש הוא כפשוטו, שכן מהותו של בית המקדש – שהוא מקום שבו שוכן הקב"ה, וזה ממש ענין השבת. רמז לדבר מה שנקראת השבת כלה,** וחז"ל אמרו (שבת קו"ח) לא קראתי לאשתי אשתי אלא ביתי, שהכלה היא בית. וכאשר נכנסת השבת אומרים "ופרוש עלינו סוכת שלומך" שהשבת היא סוכה ובית של שלום והשראת השכינה ובית מקדש" . ומכל דברים אלו יש לנו להתעורר על מהות קדושת השבת בכלל, ובפרט שבת זו שכתבו בספרים שיש בה מעלה יותר משאר שבתות השנה, באשר יש בה עליה לשכינה מתוך החחושך והגלות דוקא.

מחזות הצער בתשעה באב

כ' הגר"ש וולבה (עלי שור ח"ב עמ' תיא) "אין אומרים תחנון בת"ב ואין נופלים על פניהם משום דמקרי מועד' (אר"ח תקנט, ד). אדמו"ר (ר' יוחנן זי"ע) אמר ע"ז דבר עמוק: "ישנם מועדים של קירוב – ג' הרגלים – וישנו מועד של ריחוק, וזהו תב"א".

ויש להבין איך שייך לקבוע מועד על ריחוק מהבורא... ועומק הענין הוא זה : **כאשר אדם עומד על עצמת ריחוקו ממנו ית' הוא מבחין: אמנם רחוק, אבל יחס יש כבר בינו לבין בוראו, משא"כ כאשר אבד לו חשבון על נפשו ששם אין כל יחס... בעמדו על הריחוק הוא מצטער על הריחוק, אבל הוא עמד על האמת, ונקודת האמת הזאת כבר מקרבתו אליו ית'...**

אך אנחנו, שקועים אנחנו בחפצי גופנו והבלי זמננו, הננו מוצאים כל סיפוקנו בעולם מגושם זה ולא חסר לנו דבר בחורבן ביהמ"ק. מקרב לבנו אבד חשבון על

מאיזה טיולים יש להיזהר משום "ונשמרתם"

א. חמירא סכנתא מאיסורא

קיי"ל **בחולין** (י.) **חמירא סכנתא מאיסורא**. וכתב **רמ"א** (יו"ד סי' קטז סע' ה) דעל כן יש ליזהר מכל דברים המביאים לידי סכנה, ויש לחוש יותר לספק סכנה מלספק איסור, ואסור לסמוך על הנס או לסכן נפשו בכל כיוצא בזה.

וכבר שנינו **בברכות** (לב:) מעשה בחסיד א' שהיה מתפלל בדרך בא שר אחד ונתן לו שלום ולא החזיר לו שלום, א"ל ריקא והלא כתוב בתורתכם (דברים פי"ד פסי' ט) "**רק השמר לך ושמור נפשך**" וכתיב (פסי' טו) "**ונשמרתם מאד לנפשותיכם**", ע"כ.

אלא דבאמת צ"ע איך הכניס אותו חסיד את עצמו בסכנה ועבר על "ונשמרתם". ומצינו **בט"ז** (או"ח סי' סו סי"ק א) שעמד בזה וכתב שאותו חסיד לא עבר על "ונשמרתם" משום שהיה יודע שיפיסנו. וכ"כ **במ"א** (סי' קד ס"ק א) דכיון שהיה בטוח שיקבל תשובתו שפיר עביד. וכעין זה כתי' **הצל"ח** (שם ד"ה מעשה בחסיד). ונר' דאף לפי דברי **הט"ז והמ"א** יש לומר דאסור להכניס עצמו לחולי כשיודע דאיכא תרופה לחוליו, דאין זה דומה ממש להא דאותו חסיד, ועיין. ועי' מש"כ בשם **הדברי מלכיאל** המובא לקמן.

ב. איסור להסתכן - מהתורה או מדרבנן

ועכ"פ מדברי הט"ז והמ"א הנ"ל מוכח דאותו שר אמת הוציא מפיו, שהמסכן עצמו עובר על "ונשמרתם". ודלא **כהמהרש"א** (שם) שכתב שהאי דונשמרתם מאד לנפשותיכם איירי שלא נאמין בשום תבנית פסל ולא איירי קראי בשמירת נפש האדם עצמו מסכנה, עיי"ש. וכדעת הט"ז מבואר **בזהר הרקיע** (מצוה קיח) **וברשב"ש** (רסי' א ד"ה הצעיר), שהרי למדו מהמעשה דאותו חסיד הנ"ל שאנו מוזהרים **מן התורה** שלא לעשות כל דבר שיש בו "סכנה".

וכן נראה מדברי **הרמב"ם** (רוצח פי"א ה"יד) שכתי' "כל מכשול שיש בו סכנת נפשות מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו וליזהר בדבר יפה יפה שנא' השמר לך ושמור נפשך ואם לא הסיר ביטל מ"ע וכו'" וכן פסק **השו"ע** (חו"מ סי' תכז סע' ח). [ועי' **בביאור הגר"א** (ס"ק ו) **ובבאר הגולה** (שם אות כ) שציינו כמקור לדין זה הגמ' דברכות הנ"ל. וכן נקטו **המרחשת** (ח"א כ סי' כ אות ה) **והעמק דבר** (דברים פ"יד פסי' טו) שהוי מה"ת, ועי' **בגרי"פ לרס"ג** (ח"ב ל"ית מז-מח מעמ' מא)].

אולם **הבאר הגולה** (שם אות ע) כתב על דברי השו"ע הנ"ל שאיסור זה הוא מדרבנן ואסמכינהו אקרא א"נ קים להו שהם מדאורייתא ואין לוקין עליהם, ע"כ. **ובמנ"ח** (מצוה תקמו אות יא) תמה על הרמב"ם דמקרא דהשמר לך אזהרה לשמירת הגוף לא שמענו. ועל אותו שר לא קשה כי הם מינים ומהפכים דברי אלקים חיים, וצ"ע. אך בודאי מצא באיזה מקום ונעלם מאתנו, ע"כ.

שו"מ **בפמ"ג** (יו"ד סי' פד מ"ז ס"ק ב) שכתי' שדבר שיש בו סכנה 'משמע' דהוה דבר תורה מקרא ד"ונשמרתם".

מבואר מהנ"ל שהעיקר להלכה דאיכא איסור תורה להכניס עצמו ל"סכנה". [והמכניס את עצמו "להיזק" שאין בו סכנה משמע דלכו"ע אין בו איסור מטעם "ונשמרתם". אלא דמשום בל תשחית דגופא י"ל דאיכא, עי' **ב"ק** (צא:), **ובערוך לנר** (יבמות יג: ד"ה דאמר), ועי' בגליונות רכ"ג – רכ"ד. וכן משמע **מהמ"ב** (סי' רב ס"ק כז) שנקט שדברים שנהנין מהם אע"פ ש"מזיקין" מברכים עליהם. ומסתבר דלא ברשיעי עסקינן, ומשמע דאף משום בל תשחית ליכא, ואפשר דכיון דנהנה ויש בו תועלת מזה ליכא משום ב"ת. שו"מ **בדברי מלכיאל** (ח"ב סי' נג אות ב) דודאי אסור לאכול כל דבר המזיק לאיזה מחלה משום ונשמרתם לנפשותיכם, אלא שמצינו בש"ס דברים שקשים למעיים וכדו' ולא מצינו שאסור לאוכלם, והענין דהוא רק מצוה דרך כלל שישמור כל אחד את נפשו מדבר שיכול להזיק לבריאותו והכל לפי העת והאדם, והרמב"ם בפ"ד מרוצח מביא רק דברים הכוללים שנזכרים בש"ס השייכים בכל עת, ע"כ].

אלא דאכתי צ"ע בזה שהרי **הרמב"ם** (רוצח פי"א ה"ה-ו) כתב דהרבה דברים **אסרו חכמים** מפני שיש בהם סכנת נפשות, ואלו הן: לא ישתה מים מגולים שמא שתה מהן נחש וכו', ע"כ. משמע שדברים שיש בהם משום סכנה אין בהם אלא איסור דרבנן. איברא **שהתבא"ש** (סי' יג ס"ק ב) כתב דאף להרמב"ם ודאי איסור דאורייתא הוא וכמש"כ הרמב"ם לפני זה שצריך להזהר בדבר יפה יפה שנאמר השמר לך וגו' ("ואסרו חכמים" לאו דוקא הוא). אבל **הלבוש** (יו"ד סי' קטז אות א) נקט כפשט לשון הרמב"ם דאין בזה אלא איסור מדרבנן. [ועי' **בנוב"י** (יו"ד תני ססי' י) דמ"מ לצורך **פרנסה** שרי לסכן עצמו כי התורה התירה זאת (ומשמע מדברי דאפי' סכנה גדולה), עיי"ש. והביאו **האבנ"ז** (או"ח ססי' תכח אות יא). וכ"כ **הקרן אורה** (מו"ק יד. ד"ה שובו). ועי' **באג"מ** (חו"מ ח"א סי' קד) שמותר להתפרנס אף כשאיכא חשש סכנה באופן רחוק. ועי' בגליון פ"ח לענין להסתכן לצורך מצוה].

ג. חילוק בין סוגי הסכנות

ויש לחלק בין סוגי הסכנות ולומר דאין כל המידות שוות, והיכן שהסכנה ממשית י"ל דאיכא איסור דאו', אבל היכן דאיכא רק חשש סכנה י"ל דהוי מדרבנן. וע"כ לומר כן דאל"כ דברי **הלבוש** סותרים, שהרי לעיל כתי' שהוא איסור מדרבנן, ומאידך בחו"מ סי' תכ"ו (אות יא) כתי' דכל האומר הריני מסכן עצמי עבר על איסור **דאו'** דכתיב השמר לך ושמור נפשך. וכן **האג"מ** (חו"מ ח"ב סי' עו) כתי' לחלק שהעשה והלאו שהביא הרמב"ם הנ"ל הם מן התורה, אבל כשאיכא רק **חשש** סכנה אסור מדרבנן. וכן מצאתי **במנחת אשר** (ואתחנן סי' ז אות א) שעמד בסתירת דברי הלבוש וכתי' ליישב כדרכינו, ועי' **בדרכ"ת** (סי' קטז ס"ק נט)], ודו"ק. [ועי' עוד **במעיל צדקה** (סי' כו ד"ה ונחזור) דהיכן שאדם רשאי ללכת ולא חיי' משום סכנה אף את בניו מותר לקחת עמו].

ד. דרגת הסכנה האסורה

מעתה יש לדון בדרגת הסכנה האסורה, דהנה לענין פיקוח נפש **לא** אזלינן בתר הרוב כמבואר **ביומא** (פד:), **וברש"י** (חולין י. ד"ה ואין). ועי' **בנוב"י** (ק' אה"ע ססי' י) **ובתורת חסד** (אה"ע סי' ה אות ה), ולפי"ז לכאורה ההולך לטייל במקומות שיש בהם מיעוט סכנה א"א לסמוך על הא דברוב ליכא סכנה. [אלא דצ"ע מהא דתנן **בברכות** (ל:) אפי' נחש כרוך על עקבו לא יפסיק תפלתו (וכן נפסק **בשו"ע** בסי' ק"ד סע' ג'), ופירש **הרמב"ם** (שם) דדוקא נחש **שרוב** פעמים אינו נושך אבל עקרב פוסק. וכ"כ **הרע"ב** (שם). ולכאו' צ"ע דהרי לא אזלינן בפק"נ בתר הרוב. **ובקובץ שיעורים** (פסחים אות לב) כתב דכיון דרובן אין ממיתין הוי כלא שכיח היזיקא וממילא יש לסמוך אהא דשלוחי מצוה אינן ניזוקין, ע"כ. וכדברו נקט **הגרשז"א זצ"ל** (ששי"כ פל"ט הגה ד). ועי' מש"כ בזה בגליון קצ"א].

אלא שדבר זה א"א לאומרו שהרי לא מצינו איסור לנסוע מעיר לעיר אע"פ שהדרכים בחזקת סכנה, עי' **שו"ע** (סי' ריט סע' ז). ומבואר בחז"ל שיצאו לצורך טיול למדינת הים ולא חשו לסכנה שבדרכים כמבואר **במו"ק** (יד.). וכבר כתב **הרע"א** (ק' סי' ס ד"ה ולענ"ד) דכל שעל צד הריחוק והסתעפות המקרים איכא משום סכנה אינו בגדר ספק סכנה (ושם איירי לענין להתיר איסור מחמת סכנה). וכעין זה מבואר **בנוב"י** (יו"ד תני ססי' רי) **ובחזו"א** (אהלות סי' כב ס"ק לב) דספק שאינה קיימת בהווה, אלא רק עתידה לקרות אינה בכלל ספק פק"נ. [ואע"פ **שבנוב"י** (יו"ד שם) מבואר דלהסתכן לצורך טיול אסור אע"פ שאין הסכנה לפנינו, ע"כ לחלק כנ"ל בין דרגות הסכנה. ועי' עוד **במבי"ט** (ח"ב סי' ריו) **ובמעיל צדקה** (שם מובא בפת"ש אה"ע סי' עה אות ו) שכתי' לענין "כופין לעלות לארץ ישראל", ש"בזמנינו" שהספינות הולכות ובאות בכל שנה בקיץ, אף שיש סכנה והולכי ימים צריכים להודות, מ"מ זה אינו מתחדש וכל שאין בו סכנה מתחדשת כופין].

ושמא י"ל דאין לחושש לסכנה אלא היכן דאיכא "מיעוט המצוי" של סכנת נפשות, וכמו שמצינו לענין איסורים דאע"פ דבעלמא אזלינן בתר הרוב, מ"מ (החמירו חכמים) דהיכן דאיכא מיעוט המצוי אי איסור לא סמכינן על הרוב. ולפ"ז י"ל ע"פ **המשכנות יעקב** (סי' יז) דס"ל דמיעוט המצוי פירושו "אחד מעשרה" אין לחוש בחשש פק"נ בפחות מאחוז הנ"ל. אלא דלפי **הריב"ש** (סי' קצא ד"ה גם מש"כ) מיעוט המצוי אינו אלא קרוב למחצה, ורגיל להיות [ועיין עוד בגדר מיעוט המצוי בגליון צ"ב], וא"כ י"ל דלדעתו ליכא איסור תורה עכ"פ עד שיעור הנ"ל. [ועי' **בט"ז** (סי' קטז ס"ק ב) שאפי' במקום דאיכא ששים לא מהני במקום סכנה, וא"כ מוכח דאף בפחות מקרוב למחצה חיי' משום סכנה, אולם עי' **בנקה"כ** (שם) **ובפת"ש** (ס"ק ג) שחולקים על דבריו ולפי טעמיהם איכא נפ"מ לנ"ד].

אולם **במגיד משנה** (שבת פ"ב הי"א) הובא **במ"א** (סי' של ס"ק ג) **ובמ"ב** (שם ס"ק ה) מבואר דעכ"פ אחד מאלף חשיב ספק סכנה לחלל עליו השבת.

אלא דצ"ע מדברי **המ"א** (סי' שטז ס"ק כג) גופא שכתב דאסור להרוג השממית בשבת, ואף דיש לחוש שיפול תוך המאכל, "מ"מ מילתא דלא שכיחא היא ויכול לכסות המאכל, וגם אחד מאלף שהיא מסוכנת במאכל, ע"כ. ומשמע דא' מאלף אינו בכלל סכנה. ויעוי' **בתשובות והנהגות** (ח"ה סי' שצט ד"ה ולדעתי' עמ' תקצג) שהוכיח לענין פק"נ דשם "ספק" נופל אפילו לא' מאלף מהגמ' **בב"מ** (ו:) לענין מעשר בהמה ד"ספק" פטור והיינו אפילו אחד מאלף וכמבואר שם ברש"י, אבל מה שכתבו המ"א והגרע"א דאחת מני אלף אינו בתורת ספק פיקו"נ היינו כשהוא לחשוש שמא יהא סכנה והוא בגדר על צד הריחוק שיצמח מזה סכנה, ע"כ.

אלא דלעולם כ"ז לענין סכנה הדוחה שבת אבל ספק סכנה שאסור לאדם להכנס בו י"ל דשאני ובכה"ג אכתי ראשי להסתכן וכמ"ש בס"ד בגליון קצ"א.

שו"מ **בהליכ"ש** (יוה"כ פי"ו הגה 2) בשם **הגרשז"א זצ"ל** דבספק פקוח נפש **יש מקום** להחשיב גם **פחות מעשרה אחוז** כמיעוט המצוי דלא כמו שהעלה המשכנו"י הנ"ל. (ועי' לעיל בהגה בשם הקובץ שיעורים והגרשז"א זצ"ל). **ובשש"כ** (פל"ב הגה ב) כתב **שהגרשז"א זצ"ל** פסק דכל שהעולם נוהגים לעשות כן ולא לחוש, מותר אדם לסמוך "על שומר פתאים ה'" כי מה שקצרה יד האדם לדעת ולזיהר ממנו הקב"ה שומר עליו, וממילא **דבר שהעולם חוששין לו משום סכנה הרי הוא בגדר סכנה**. (**ובמנח"ש** (תנ' סי' לז אות ב ד"ה ולענין) כתי' הגרשז"א זצ"ל דלענין עיקר הדבר מה נקרא ספק פקו"נ ומה לא, גם אנכי בעיני הסתפקתי טובא בזה, אלא שמצד הסברא נלענ"ד דכל שדרך רוב בני אדם לברוח מזה כבורח מפני הסכנה הר"ז חשיב כספק פק"נ וקרינן ביה בכה"ג וחי בהם ולא שימות בהם, אבל אם אין רוב בנ"א נבהלים ומפחדים מזה אין זה חשיב סכנה).

[ועי' **באג"מ** (חו"מ ח"ב סי' עו) בענין עישון סיגריות דכתי' דכיון דכל החולים הנמצאים בבתי החולים וגם בצירוף אלו שלא באו לבתי החולים הוא מיעוטא לגבי אלו דעלמא שנמצאו בבתיהם שלא נחלו כלל בחשש כזה אמרינן שומר פתאים ה', ע"כ. ועי' בזה **באור לציון** (ח"ג פ"כ הגה ב). ועי' עוד **בקובץ שעורים** (כתובות אות קלו) שכתב דכל שביד האדם ליזהר אינו בכלל שומר פתאים ה', ואם לא ישמור את עצמו הוא מתחייב בנפשו, אלא שבדברים שהם בכלל דרך ארץ אין האדם חייב להימנע ממנהגו, וממילא הוי כאילו אין בידו לשמור את עצמו ואז נשמר מן השמים, ע"כ. ואע"פ שכתי' **התרומת הדשן** (סי' ריא) דצ"ע אי שייך למימר שומר פתאים לתלמיד חכם שהוא יודע ומכיר, והביאו **הב"י** (אע"ה סי' ט), כבר כתב **בצ"צ** (אה"ע סי' יא אות ח ובסי' פט) דדבריו נאמרו היכא דהוא חשש גמור. ועיי"ש שהוכיח מכמה מקומות שגם על ת"ח נאמ' שומר פתאים ה'). ועי' עוד מש"כ בס"ד בכל בזה בגליון קצ"א.

- מסקנא דדינא -

העולה לדינא, אסור לאדם לסכן עצמו. וכל דבר שהעולם חוששים לו משום סכנה הרי הוא בגדר סכנה. אבל אם אין הדרך העולם לחוש משום סכנה אין איסור, וע"כ מותר ללכת לטיולים וכדומה שאין דרך "העולם" לחוש בהם משום סכנה, והכל לפי הענין. [ולענין להסתכן לצורך פרנסה, עי' לעיל באות ב' ובגליון קצ"א. ובענין להסתכן לצורך מצוה, עי' בגליון פ"ח].

נפשנו ומצבנו. **נגסה בט' באב לעמוד על כל עצמת הריחוק שלנו מהבורא ית'...".**

ונראה שמנקודת מבט זו, קל לנו יותר להרגיש את הקשר הפנימי לענין חורבן ביהמ"ק. שהרי ידוע כבר מה שכתבו שמהות ענין ביהמ"ק איננו הענים והאבנים שבו, אלא הקדושה שהיתה נשפעת ממנו לכל העולם כולו, ולכל אחד ואחד, וכשנחרב ביהמ"ק – נחרבה כל קדושה זו.

וכמו שכתב בספר דברי יעקב (להגר"י עדס, פרקי מחשבה שער י) "מהות הנשמה של יהודי פירש הרמח"ל בספר אדיר במרום שהוא אור אלקי הבא מהשם יתברך.. ועיקר מהות ועצמות הנשמה הוא הקשר שלה להשם יתברך ולכן זו תשוקת הנשמה בכל עת... וכמה שיותר מחוברת הנשמה להשם יתברך וכמה שיותר מרגיש האדם את החיבור, עי"ז מתרבה החיות והעוצמה של הנשמה.. ובתוך נשמתו של כל יהודי יש השראת שכינה וזה בכל הזמנים והמצבים, **אמנם בזמן שיש ביהמ"ק השראת שכינה זו שבתוך נשמתו של כל יהודי חרבה יותר חזקה והשראת שכינה זו מוסיפה עוד עוצמה וחיות בנשמת היהודי וממילא גם נוסף בתשוקה והעזה של היהודי להשם יתברך**, וע"י סילוק חלק השכינה הבא מכח ביהמ"ק מהנשמה של יהודי ממילא נחלש כח הנשמה וגם נחלש הרגשת הקשר של הנשמה להשי"ת והמשיכה להשי"ת".

ונמצא שזהו הפתח להרגיש את הצער והאבלות בימים אלו, וביום ת"ב בפרט, לראות היכן אנו עומדים ביחס לקשר שלנו עם הקב"ה, ולדעת שכל קושי וכל חסרון שיש לנו להתקרב אליו ית', נובע מחסרון ביהמ"ק.

ואמנם עצם הצער על החורבן הוא עצמו מקשר אותנו לרוחניות, וכמו שכתב בספר שפתי חיים (ח"ג עמ' רצט) כשם שאפשר להתקרב אל השי"ת ביוהכ"פ, ע"י כפרת העוונות המיוחדת שזוכים ביום זה, שהיא מרוממת את האדם ונותנת לו סיוע להתקרב אל השי"ת, כך אפשר להתקרב אל השי"ת בט' באב **ע"י עבודת האבלות על ירושלים, הרגשת חסרון שכינה בישראל, ומאידך לראות את הסתר הפנים בבריאה. ועד כמה שאדם יתבונן בזה, ומשקיע בעבודת ה' זו את כל פנימיותו, בכך גם תגדל צערו ויגונו, ומאידך גם תגדל בו השאיפה להתקרב אל השי"ת ע"י עבודה זו".**

וגם מבחינה סגולית הדבר משפיע, וכמו שכתב עוד בספר דברי יעקב (שם) "ובשעה שמצטער האדם על החורבן ומתפלל עליו, עי"ז מתקשרת נפשו לבחינת הארת בית המקדש ומקבל הארה מסוג זה של בית המקדש שמסייעת הארה זו ליתן חיות זו בנשמתו ואף שאין זה ההארה בשלימותה כמו בזמן שיש בית המקדש אבל גם החלק הזה הנעשה ע"י תפילה זו הוא רב מאד".

החתעלות מת"ב והתמשך לימי השנה

הנה אמרו חז"ל שיום ת"ב נקרא "מועד", והיינו שעל ידי יום זה יכולים אנו להתקרב להקב"ה ולהתקשר אליו (וכמובא לעיל שזהו מתוך הרגשת החסרון והריחוק מאיתו ית'). ואם נעבוד כראוי את עבודת יום זה, נזכה לקנות בנפשנו את הרגשת חסרון זו, ואז נהיה מוכנים להגיע אל ימי הרחמים והסליחות והימים הנוראים שהם מהוים את ההמשך של תקופה זו, וכמו שכתב בספר שערי בית ה' (עמ' מ) שחז"ל סידרו לנו בימים אלו סדר של אבלות, נחמה, תשובה, "**ראבלות** פירושו, ידיעת והכרת מצב ההפסד לאשורו, איזה טוב היה לנו בעבר, ומה הפסדנו כיום. וכתוצאה מזה בא הרגשה של שברון לב, בכי והספד. **נחמה**, פירושו, לראות מה הם הנקודות הטובות שנותרו בידינו, ולראות שאפשר לבנות על ידם מחדש, והתבוננות זו גורמת לעידוד ונחמה. **ותשובה**, זו היא הצורה איך לבנות מחדש, לעזוב את הדרך שבגלולה הפסדנו, ולבחור בדרך חדשה שעל ידה נוכל לבנות מחדש. [וזו היא הדרך היחידה והמוכרחת לבנין הנעמי של האדם. להתבונן בשפלות מעבו ולהתמרמר ולהתעטר על זה. אך מיד אחר כך להתבונן במעלותיו שיש בידו, ויראה שיש בידו לתקן, ולהתעודד ולשמוח בזה. ולטכס עצה איך לפעול בזה]".

יעזרנו ה' לעבוד כראוי את עבודת ימים אלו, ונזכה לכל ההתעלות הרוחנית האפשרית ועי"ז נזכה שיקויימו בנו דברי חז"ל "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה", וידוע מה שפירשו "זוכה ורואה" בלשון הוה, שכבר כעת נתקן חלק מהחורבן, ומתחילה הדרך אל הגאולה השלמה שנראה את ביהמ"ק בבנינו ותפארתו במהרה בימינו אמן.

נערך ע"י מחבר קונטרס

"עבודת ימי בין המצרים ותשעה באב"

© **שמעתא עמיקתא**

הערות ותרומות בטל' 02 571-3932

להפצת הגליון במקום מגוריכם או לימודכם נא לשלוח בקשה לדוא"ל:

AMIKTA571@GMAIL.COM